

ZNANSTVENO VIJEĆE ZA ZAŠTITU PRIRODE I OKOLIŠA

**ODLAGANJE OTPADA I UGROŽAVANJE OKOLIŠA: SANIRATI
POSLEDICE I UKLONITI UZROKE**

Znanstveno vijeće za zaštitu prirode i okoliša Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti već niz godina upozorava na probleme koji mogu ugroziti prirodu, okoliš i zdravlje ljudi te nastoji pridonijeti njihovu razumijevanju i rješavanju na temelju znanstvenih činjenica i stručnog znanja. Aktualna saznanja o odlaganju otpada koji može ugroziti okoliš i zdravlje ljudi na području Like, kao i činjenica da se pitanja povezana s odlaganjem otpada otvaraju i na drugim lokacijama u Hrvatskoj, pokazuju da je riječ o problemu koji zahtijeva jasnu i odgovornu reakciju.

Za lokaciju u Gospiću javno su objavljeni rezultati vještačenja kojima je utvrđen utjecaj odloženog otpada na više sastavnica okoliša. Analizom je utvrđeno da dio otpada pokazuje ekotoksična svojstva, a među različitim vrstama otpada utvrđeni su i ostaci obrade medicinskog otpada. U tlu su utvrđene izrazito povišene koncentracije pojedinih metala i metaloida, među ostalim bakra, cinka, olova i antimona, kao i prisutnost mikroplastike te degradacija tla i promjene vegetacije. Dopunska istraživanja pokazala su i lokalni utjecaj odloženog otpada na podzemne vode. U podzemnim vodama nizvodno od lokacije utvrđene su tvari iz skupine PFAS, odnosno perfluoralkilne i polifluoralkilne tvari, dok u uzvodnom referentnom piezometru takav nalaz nije zabilježen. Mnoge tvari iz skupine PFAS vrlo su postojane u okolišu, a pojedine su izrazito mobilne u vodi, zbog čega njihova prisutnost u podzemnim vodama zahtijeva posebnu pozornost i dugoročno praćenje. Prostorni raspored nalaza i hidrogeološke značajke područja upućuju na migraciju onečišćujućih tvari iz područja odlaganja prema podzemnim vodama. Najnoviji rezultati izvanrednog uzorkovanja, u skladu s prethodnim analizama, ne upućuju na onečišćenje javnog vodoopskrbnog sustava, što je važno jasno komunicirati. Istodobno je, radi preventivne zaštite zdravlja stanovništva, pokrenuto žurno prikupljanje podataka o privatnim bunarima, cisternama i lokalnim vodovodima izvan sustava javne vodoopskrbe. Povoljni rezultati dosadašnjih analiza javne vodoopskrbe ne umanjuju ozbiljnost okolišnog problema: utvrđeno je onečišćenje tla i dokumentiran lokalni utjecaj na podzemne vode, što zahtijeva sanaciju i dugoročno praćenje.

Na lokacijama na kojima je utvrđeno odlaganje otpada koji može ugroziti okoliš, prioritet mora biti sprječavanje daljnjeg utjecaja na okoliš, uklanjanje izvora rizika i stručno utemeljena sanacija, uz sustavno praćenje tla, površinskih i podzemnih voda te, prema procjeni rizika, zraka. Rezultati takvog praćenja trebaju biti javno dostupni, a građani imaju pravo na jasne, pravodobne i vjerodostojne informacije o stanju okoliša u kojem žive. Povjerenje građana u sustav zaštite okoliša gradi se i čuva pravodobnim djelovanjem, transparentnošću te jasnim i otvorenim komuniciranjem utvrđenih činjenica i novih pouzdanih podataka. Međutim, uklanjanjem otpada problem se ne smije smatrati završenim. Činjenica da je utjecaj na okoliš na dokumentiranoj lokaciji utvrđen tek naknadno nameće obvezu da se preispita kako funkcionira sustav koji bi takve događaje trebao spriječiti i gdje su njegove slabosti. Potrebno je preispitati postupke izdavanja dozvola, praćenje tokova otpada, razmjenu informacija među nadležnim tijelima te učinkovitost kontrole i inspeksijskog nadzora.

Dugoročno rješavanje problema otpada ne smije se svesti samo na sanaciju postojećih lokacija. U skladu s načelima kružnoga gospodarstva i hijerarhijom gospodarenja otpadom potrebno je sustavno smanjivati nastajanje otpada, povećavati ponovnu uporabu i recikliranje te za preostale tokove otpada razmotriti tehnološki i okolišno prihvatljive oblike obrade i uporabe primjerene svojstvima pojedinih vrsta otpada, uključujući energetska oporaba ondje gdje je ona stručno opravdana i provediva uz najviše standarde

zaštite okoliša i zdravlja ljudi. Tehnološka sigurnost i povjerenje javnosti pritom nisu suprotstavljeni zahtjevi. Suvremena tehnološka rješenja mogu biti društveno prihvatljiva samo u sustavu koji osigurava učinkovitu kontrolu, neovisni stručni nadzor, transparentno praćenje njihova utjecaja na okoliš te otvoreno uključivanje javnosti. Razvoj suvremenog sustava gospodarenja otpadom zato mora istodobno značiti tehnološki napredak i jačanje odgovornosti, stručnosti i povjerenja.

Znanstveno vijeće za zaštitu prirode i okoliša HAZU na takve je probleme upozoravalo i ranije. Nakon požara u pogonu Drava International 2023. godine, u zaključcima okruglog stola održanog 2024. godine posebno smo istaknuli potrebu učinkovitijeg provođenja kontrole i inspekcijskog nadzora u sustavu gospodarenja otpadom, jačanja institucijskih kapaciteta nadležnih tijela te sustavnog praćenja relevantnih sastavnica okoliša, uključujući tlo i vode te, ovisno o prirodi incidenta, zrak. Objavljeni nalazi za lokaciju u Gospiću dodatno potvrđuju važnost tih upozorenja i potrebu sustavnog jačanja prevencije, kontrole i nadzora.

Problem odlaganja otpada zato nadilazi svaku pojedinačnu lokaciju. Saznanja o problemima povezanim s odlaganjem otpada i na drugim lokacijama dodatno pokazuju da je riječ o pitanju koje zahtijeva sustavan odgovor na nacionalnoj razini. To je upozorenje za cijelu Hrvatsku da zaštita okoliša počinje prevencijom, učinkovitim nadzorom, stručnošću i odgovornošću. Posljedice je nužno sanirati. No ako uklonimo otpad, a ne uklonimo slabosti koje su omogućile da problem nastane, uklonili smo samo njegove vidljive posljedice. Tlo, površinske i podzemne vode te zrak ne štitimo samo zbog njihove današnje vrijednosti, nego ih čuvamo i za generacije koje dolaze. Zato su potrebne konkretne i pravodobne promjene u sustavu zaštite okoliša, uklanjanje utvrđenih slabosti te jačanje mehanizama prevencije, kontrole i nadzora. Takve mjere ne smiju ostati samo odgovor na pojedinačni slučaj, nego moraju postati trajni dio sustava kojim se sprječava ponavljanje sličnih događaja. Odgovorna zaštita okoliša zahtijeva da se iz ovih iskustava izvuku jasne pouke i pretoče u konkretne, provjerljive i trajne promjene sustava.

U Zagrebu, 17. kolovoza 2026.

ZNANSTVENO VIJEĆE ZA ZAŠTITU
PRIRODE I OKOLIŠA HAZU